

ROZHLADY

LUDOVÍT HOLOTÍK

Z VÝSLEDKOV KONGRESU MAĎARSKÝCH HISTORIKOV

V dňoch 6.—13. júna t. r. konal sa v Budapešti kongres maďarských historikov, ktorý usporiadala Maďarská akadémia vied a Maďarská historická spoločnosť. Na významnom podujatí maďarských marxistických historikov zúčastnili sa i početní hostia zo zahraničia, zo Sovietskeho sväzu a z krajín ľudových demokracií, medzi nimi i z Československa. Zo zahraničných delegácií treba zvlášť vyzdvihnúť prítomnosť sovietskych historikov A. M. Pankratovovej, J. V. Tarleho a P. N. Treťjakova, ktorí podstatnou mierou prispeli k úspechu kongresu, pričínili sa o to, aby mal vysokú úroveň a aby jeho výsledky mali širší dosah. Zásluhou sovietskych historikov dostal kongres v závere ráz medzinárodného kongresu. Tento medzinárodný charakter kongresu sa prejavil v záverečných usneseniach, ktoré majú význam pre prácu historikov vo všetkých krajinách ľudových demokracií i v SSSR.

Kongres maďarských historikov sa niesol v duchu prevratných zmien, ktoré v ľudovodemokratickom Maďarsku nastaly po r. 1945 a po úplnej porážke maďarskej reakcie. Práve tak ako sa v novom Maďarsku likvidovaním starého šľachtického a kapitalistického Maďarska a nastolením vlády robotníckej triedy zmenil celý politický a hospodársky život, zásadne sa zmenila i maďarská historická veda.

V minulosti bola maďarská historiografia vo vleku vykorisťovateľských tried. Oficiálne miesto v nej zaujímala reakčná, feudálno-klerikálna historiografia. Táto feudálno-klerikálna historiografia bola úplne preniknutá duchom nízkeho nacionalizmu a šovinizmu. Za svoju hlavnú úlohu považovala snižovať historický význam národov žijúcich v starom Uhorsku, Slovákov, Ukrajincov, Rumunov a to nevyberaným falšovaním a skresľovaním minulosti. Pravda, súčasne zastierala, krivila a mrzачila aj historickú pravdu o úlohe maďarského ľudu v maďarských dejinách. Hlavný záujem maďarskej feudálno-klerikálnej historiografie sa sústredil predovšetkým na dejiny šľachtických rodov, aby sa tak odôvodňovala historická nevyhnutnosť panstva veľkostatkárov v Uhorsku. Šovinistická maďarská historiografia mala nemalý podiel na pestovaní nedôvery a nevraživosti medzi maďarským národom a národmi Československa. Podobnú úlohu, pravda, hrala i slovenská buržoáznonacionalistická historiografia.

Ak možno v stručnosti charakterizovať základné zameranie kongresu maďarských marxistických historikov, treba predovšetkým vyzdvihnúť a zdôrazniť tú skutočnosť, že jeho hlavným cieľom bolo *prehlbovať a posilňovať proletársky internacionálny zväzok a socialistické vlastníctvo maďarského ľudu, upevňovať putá bratskej družby národov tábora mieru a demokracie*. Preto bol kongres nielen mimoriadne významnou udalosťou v živote maďarskej historickej vedy, ale súčasne bol aj významnou politickou udalosťou. Kongres maďarských historikov teda ukazuje veľmi výrazne a presvedčivo obrovský rozdiel medzi starou reakčnou historiografiou a medzi mladou maďarskou marxistickou historiografiou.

Program kongresu maďarských historikov bol neobyčajne bohatý a pestrý a možno ho rozdeliť do dvoch častí. Prvá časť pozostávala asi z tridsiatich referátov a koreferátov maďarských marxistických historikov, prednesených pred širokým plénom vo veľkej sieni Maďarskej akadémie vied a zameraných pre širšiu verejnosť vôbec. Druhá časť mala odbornejšie zameranie. Na dvoch užších poradách sa rokovalo o možnostiach a formách spolupráce medzi historikmi ľudovodemokratických krajín a o pomoci sovietskej historiografie historikom v ľudovodemokratických štátoch. Okrem týchto zasadaní zorganizovali zvlášťne diskusie Ústav maďarského robotníckeho hnutia a Historický ústav Maďarskej akadémie vied, na ktorých sa hovorilo o práci týchto ústavov, ale súčasne aj o konkrétnejších otázkach dejín robotníckeho hnutia, o vážnejších problémoch maďarských dejín a o formách práce na veľkých učebniciach dejín.

Cykľus prednášok, ktoré odzneli pred plénom širokých záujemcov, bol rozdelený do troch základných skupín: *Kapitoly z dejín našich bojov za nezávislosť, Z tradícií našich spoločných bojov so spriatelенými susednými národmi a Veľký ruský národ — vzor v našich revolučných bojoch*.

V prvej skupine hlavné referáty predniesli G. L. E l e k e s na tému Spojenci a nepriatelia maďarského ľudu v bojoch proti tureckým dobyvateľom, T. E s z e, Rákocziho povstanie a L. Z s i g m o n d, Americkí a anglickí imperialisti proti oslobodeniu maďarského ľudu (1919—1944). Z významných koreferátov tejto skupiny treba predovšetkým spomenúť príspevok J. V. T a r l e h o o Rákocziho diplomatickej činnosti.

V skupine Z tradícií našich spoločných bojov so spriatelенými susednými národmi odznel referát Gy. M é r e i h o Reformné hnutie v Uhorsku a poľské povstanie v rokoch 1830—31, I. Z o l t á n a T ó t h a Balcescu za spoluprácu maďarského a rumunského ľudu v rokoch 1848—49, E. A r a t ó v a Vzťahy československého a maďarského robotníckeho hnutia v rokoch 1867—1890. K referátu E. Aratóva sa družil koreferát Gy. S p i r u, Slovenskí baníci v boji za maďarskú slobodu v rokoch 1848—49.

V tretej skupine Veľký ruský národ — vzor v našich revolučných bojoch predniesla obsiahly referát A. M. P a n k r a t o v o v á o medzinárodnom význame prvej ruskej buržoáznodemokratickej revolúcie. B. F o g a r a s i prednášal na tému Černyševskij o Uhorsku, P. H a n á k o vplyve ruskej revolúcie r. 1905 na Uhorsko, L. R é t i na tému Vplyv Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie na Maďarsko a maďarskú revolúciu v rokoch 1918—

1919. Z hlavných referátov tejto skupiny treba ďalej spomenúť referát D. Nemesa o priateľstve a dôvere maďarského ľudu k Sovietskemu sväzu v rokoch 1919—1945. Na kongrese vystúpili s koreferátmi aj členovia zahraničných delegácií, predovšetkým v skupine prednášok Z tradícií našich spoločných bojov so spriatelnenými susednými národmi.

Prednáškovú časť kongresu uzavrel E. Molnár referátom o význame Stalina v ho dieľa *Ekonomické problémy socializmu v SSSR* pre maďarskú historickú vedu.

Hlavnou náplňou kongresu maďarských historikov bolo teda vyzdvihnutie veľkých a povzbudzujúcich tradícií maďarského ľudu v boji za národnú nezávislosť, za národnú slobodu. Súčasne však bolo znova a znova zdôrazňované, že sloboda maďarského ľudu je úzko sviazaná so slobodou okolitých národov, s ktorými maďarský ľud v minulosti často spoločne bojoval proti cudzím dobyvateľom, najmä proti Turkom a Habsburgom. „Vec národnej nezávislosti bude svätou vecou len vtedy, ak sa spojí s vecou európskeho pokroku a so záujmami ľudových más.“¹ Táto téza J. Révaiho, ktorá vychádza z geniálneho učenia klasikov marxizmu-leninizmu o národnostnej otázke, bola na kongrese široko rozvádzaná na základe bohatého konkrétneho historického materiálu. Historické vzťahy národov strednej a juhovýchodnej Európy sa tak ukazujú v novom svetle.

Príklady z bohatej histórie vzájomných vzťahov národov bývalého Uhorska a susedných krajín presvedčivo hovoria o tom, že hlboké priateľské sväzky medzi národmi sa vytvárajú predovšetkým na platforme spoločných, pokrokových a revolučných ideálov, v spoločných zápasoch proti cudzím votrelcom a podmaniteľom, spoločným bojom proti všetkým druhom vykorisťovania a útlaku vládnucich v nikdy neochabujúcom úsilí po krajšom, lepšom živote. Dejiny spoločných bojov národov strednej a juhovýchodnej Európy proti tureckým dobyvateľom a spoločných bojov národov bývalého Uhorska proti habsburgovským utláčateľom ukazujú, že dnešné priateľstvo a bratstvo ľudovodemokratického Maďarska s ostatnými ľudovodemokratickými krajinami a so Sovietskym sväzom má hlboké historické korene, hlbokú niekoľkostoročnú tradíciu.

Ako vidno, tématika kongresu maďarských historikov sa veľmi živo dotýka aj závažných problémov slovenských dejín. Slovenský ľud mal mimoriadne významný zástoľ v boji proti Turkom a Habsburgom, vystupoval v týchto bojoch spolu s maďarským, ukrajinským a rumunským ľudom. Maďarskí marxistickí historici prejavovali vo svojich prácach vážnu snahu, aby poukázali na túto pokrokovú tradíciu slovenského ľudu.

K. Marx a J. V. Stalin považovali boj proti tureckému nebezpečenstvu, proti Turkom, ktorí pustošili a primitizovali krajiny, ktorých sa zmocnili, retardovali vývoj podmanených národov, za dôležitú úlohu národov juhovýchodnej a strednej Európy. Podobne treba hodnotiť aj boj proti Habsburgom, podľa nášho názoru, ovšem až do konca XVII. storočia. Maďarská marxistická historiografia správne kladie v boji proti habsburgovskému absolutizmu na prvé miesto boj Fr. Rákócziho II. Rákóczi bol vynikajúci

¹ Révai J., *Marxizmus — Népiesség-Magyarország*, Bpest 1948, 167

talent organizačný, vojenský, politický a diplomatický. Jeho zásluhy v boji za nezávislosť maďarského ľudu nemožno popierať. Rákóczi viedol dlhý, úspešný boj proti habsburgovskému koloniálnemu útlaku. Podarilo sa mu v tomto boji vytvoriť „národnú jednotu“,² somknúť väčšinu národa.

Ďalší hlavný záujem sústredili referenti na otázku, ktoré to byly vlastne spoločenské sily, vrstvy a triedy, ktoré viedly národnooslobodenecký zápas maďarského ľudu. Stará feudálno-klerikálna a buržoázna historiografia snažila sa bezúspešne dokazovať, že nositeľom protitureckých a protihabsburgovských bojov boli maďarskí feudáli. Tieto nepodložené tvrdenia, ktoré sa húževnate udržovali podrobila marxistická maďarská historická veda dôkladnej revízii. Nie vysoká šľachta a cirkevná hierarchia, ale široké masy maďarského ľudu spolu s ľuďom ostatných národov strednej a juhovýchodnej Európy niesly ťarchu bojov proti Turkom, práve tak ako i proti Habsburgom. Vysoká a stredná šľachta, cirkevná hierarchia hrala naopak v týchto bojoch úlohu práve opačnú, národnooslobodzovací boj sabotovala a zrádzala. Ako jediný záver z histórie protitureckých a protihabsburgovských bojov vyplýva, že strážcom národnej nezávislosti je iba ľud.

Pravdivé osvetlenie histórie zápasu maďarského národa za nezávislosť, ktorého nositeľom bol maďarský ľud sám a na ktorom sa zúčastňovali aj susedné národy, aby bojovaly tým súčasne aj za svoju vlastnú nezávislosť, v koreni vyvracia šovinistické tendencie buržoáznej historiografie. Maďarská marxistická historická veda venuje preto celkom oprávnené pestovaniu a rozvíjaniu tradícií boja za nezávislosť a boju proti šovinizmu a nacionalizmu toľko sústredenej pozornosti.

Hoci obrovský úspech kongresu maďarských historikov bol nesporný, v závere bolo upozornené aj na niektoré jeho nedostatky. Takým nedostatkom bolo, že neodznala prednáška, ktorá by rozobrala súčasný stav maďarskej historiografie, ktorá by podrobila kritike buržoáznu historiografiu a niektoré jej pozostatky v dielach marxistických historikov. A. M. Pankratovová zdôrazňovala, že bez boja proti falošným koncepciám buržoázných historikov ako aj bez ustavičnej pozornosti teoretickým otázkam historiografie nemožno vychovávať mladých marxistických historikov.

Usporiadateľom kongresu bolo možno vytknúť, že do jeho programu nezaradili prednášky z dejín triednych zápasov maďarského ľudu. Celkom nepovšimnutá ostala slávna história Dózsovo povstania, roľníckeho povstania v r. 1631—32, jakobínske hnutie v Uhorsku atď. Neslobodno nikdy zabudnúť, že s hľadiska marxizmu-leninizmu sú dejiny predovšetkým „dejinami výrobcov materiálnych statkov, dejinami pracujúcich mäs“.³ Nehovoriac ani o tom, že na dejinách roľníckych povstaní, ktoré prebehly v Uhorsku, možno si najlepšie potvrdiť tézu o spoločných zápasoch za spoločné ideály ľudu maďarského, slovenského, ukrajinského, rumunského ap.

² Porovnaj hodnotenie Fr. Rákócziho II. v práci P. Pacha Zsigmonda Význam odboja Františka Rákócziho II. v zápase za nezávislosť Uhorska. Kapitoly z uhorských dejín, Bratislava 1952, 137 a n.

³ Dejiny VKS(b), Bratislava 1950, 123

Podobne možno aj povedať, že vo väčšine referátov a koreferátov, ktoré boli prednesené na kongrese, daly by sa tézy o účasti širokých mas všetkých národov Uhorska v boji proti tureckým a habsburgovským utlačáateľom podporiť oveľa širším, bohatším a presvedčivejším materiálom. V líčení vzájomných historických stykov medzi maďarským národom a okolitými národmi dochádzalo často k mechanickému prirovnávaniu historických udalostí, medzi ktorými nemožno nájsť žiadnu spojitosť.

V diskusii o vzájomných historických vzťahoch bolo správne upozornené na to, že nemožno len úzkoprso vyzdvihovať kladné stránky vzájomných vzťahov a pokrokových tradícií vôbec a ak tieto majú aj stránky negatívne.

Akademik-korešpondent J. Macek, vedúci československej delegácie v podnetnom referáte ukázal na hľadiská československej marxistickej historiografie v niektorej závažnej spoločnej problematike československých a maďarských dejín. Macek upozornil, že pri hodnotení Mátyáša Hunyadiho, ktorý je nesporne veľkou postavou, nemožno zamlčovať jeho lúpežné výpravy do Čiech, ktoré nemajú nič spoločného s pokrokom. Podobne upozornil na odlišné hodnotenie Jozefa II. českými marxistickými historikmi. Na druhej strane podčiarkol, že v hodnotení udalostí r. 1848 v celom Rakúsku-Uhorsku niet medzi československými a maďarskými historikmi žiadnych diferencií.

Československí a maďarskí historici majú veľmi mnoho spoločných problémov, ktoré bude možno riešiť vzájomnou spoluprácou. Najmä medzi slovenskou a maďarskou historiografiou bolo by potrebné dospieť v niektorých zásadných otázkach k jednotnému názoru. Je to napr. periodizácia slovenských a maďarských dejín, ktorá i keď vývoj všetkých národov Uhorska nebol celkom rovnomerný, bude iste značne totožná. Mnoho veľkých zásadných otázok, možno riešiť v budúcnosti iba v najužšej súčasnosti. Aj kongres maďarských historikov pomáhal už riešiť mnoho problémov slovenských dejín, ktorými sa mladá slovenská marxistická historiografia musí bezodkladne vyrovnáť.

Domnievame sa však, že aj otázky boja za nezávislosť maďarského ľudu, ktorým maďarskí marxistickí historici venovali doteraz najviac pozornosti, vyžaduje si ešte ďalšieho spravenia, ďalšieho štúdia a nových diskusií. Je potrebné presnejšie hodnotiť boj proti Habsburgom a Turkom. Otázky boja za nezávislosť Uhorska je potrebné viacej spájať so situáciou vo vnútri tohto štátu.⁴

Podľa nášho názoru pri hodnotení bojov za nezávislosť proti Habsburgovcom je treba do popredia postaviť fakt, že v XVI. a XVII. stor. najväčším nepriateľom národov Uhorska boli Turci. Tureckí dobyvatelia držali v rukách najväčšiu časť územia maďarského etnika a boli bezprostredným ujarmovateľom maďarského ľudu, ničiteľom hodnôt, ktoré v minulosti nashromazdil. Turecká poroba znamenala najväčšiu prekážku hospodárskeho a kultúrneho pokroku nielen pre maďarský národ, ale aj pre ostatné

⁴ Na túto skutočnosť v podstate upozorňuje aj E. Molnár v prednáške Maďarské dejepisectvo od oslobodenia, jeho úspechy, nedostatky a najnaliehavejšie úlohy, Historický sborník SAV, X, Bratislava 1952, 386—387.

národy starého Uhorska. Preto sa treba sústrediť až do vyhnania Turkov z Uhorska na otázku, kto a v akej miere prispieval k oslobodeniu krajiny od tohto jarma. Konečne otázku tureckej expanzie a vzniku mnohonárodnostnej habsburgovskej monarchie nám pomáhajú hodnotiť klasikovia marxizmu-leninizmu. J. V. Stalin dostatočne jasne poukázal na zákonitosť vzniku mnohonárodnostnej habsburgovskej monarchie: „... záujmy obrany pred vpádmi Turkov, Mongolov a iných národov vyžadovaly okamžité vytváranie centralizovaných štátov, schopných čeliť vpádu“.⁵ Za týchto okolností je habsburská monarchia koniec koncov tmelom, i keď, pravda, veľmi nedostatočným v protitureckom zápase.⁶ Nepochybne, že Habsburgovci utláčali v XVI. a v XVII. stor. národy Uhorska. Avšak vzhľadom na prvoradosť boja proti Turkom so strany Habsburgovcov ide o menšie zlo. Ako medzník v hodnotení bojov za nezávislosť javí sa nám vyhnanie Turkov z Uhorska. Podľa nášho názoru vyhnanie Turkov z Uhorska znamená pre maďarské dejiny jeden z najvýznamnejších periodizačných predelov vôbec.

Po oslobodení Uhorska z tureckého jarma sú najväčším nepriateľom Uhorska Habsburgovci. Od konca XVII. stor. Habsburgovci hrajú v Uhorsku už iba úlohu dobyvateľa a kolonizátora. Preto je vysoké hodnotenie Fr. Rákócziho II., sjednotiteľa odboja proti Viedni, maďarskou marxistickou historiografiou oprávnené. Aj v slovenských dejinách musí nájsť Rákóczi dôstojné miesto. Boj Františka Rákócziho II. proti Viedni sa podstatne líši od bojov jeho predchodcov Bocskayho, Tökölyho a iných, ktorí boli tureckými vazalmi. No domnievame sa, že je úplne mylné vidieť v Rákócziom II. zástancu záujmov poddaných. V tomto smere je žiadúce oveľa starostlivejšie rozoberať program a ciele, ktoré sledoval.

Pri hodnotení bojov za nezávislosť nemožno zabúdať ešte na jednu okolnosť, a síce na to, že samotné Uhorsko bolo mnohonárodnostným štátom. Domnievame sa, že uhorský štát vo vzťahu k nemaďarským národnostiam treba hodnotiť ako žalár národov. Pravda, národnostný útlak za feudalizmu má inú formu ako za kapitalizmu, nie je navonok tak viditeľný, ale predsa sa prejavuje v politickom, hospodárskom a kultúrnom živote. Aj Uhorsko bolo mnohonárodnostným štátom, v ktorom hral jeden národ hlavnú úlohu a ostatné národy boli národnými porobenými. Medzi porobenými národnosťami bolo postavenie slovenského národa jedno z najhorších, čo v značnej miere retardovalo jeho vývin. Z toho vyplýva aj naše hodnotenie uhorského štátu do r. 1918, ktorý feudálno-klerikálna historiografia, zo známych príčin, hodnotila veľmi vysoko. Je pravdou, že od roku 1526 bolo Uhorsko viacej alebo menej závislé od Viedne. Pritom mali však maďarské vládnuce triedy vždy toľko samostatnosti, že mohli utláčať, udržiavať v porobe ostatné národnosti žijúce v Uhorsku. Nemaďarské národnosti v Uhorsku trpeli preto dvojakým cudzím útlakom, od nemeckých žoldnierov a úradníkov a od maďarskej šľachty. Skutočnosť, že staré Uhorsko bolo samotné viacnárrodným štátom, vytvára v jeho dejinách složitú protirečivosť, bez pocho-

⁵ J. V. Stalin, *Marxizmus a koloniálna otázka*, č. vyd. Praha 1949, 91.

⁶ Pozri E. Molnár, c. d.

penia ktorých nemožno dostatočne správne a historicky verne vykresliť boje za nezávislosť, ich triednu obmedzenosť a ich obmedzenosť vzhľadom k postaveniu ostatných nemaďarských národností v uhorskom štáte. Ide teda o to, ako sa nám zdá, že problém bojov za nezávislosť proti tureckým a Habsburgovským dobyvateľom je složitejší ako sa doteraz vykladá. Avšak i keď podľa nášho názoru nie je táto otázka celkom doriešená, predsa treba vyzdvihnúť veľké a záslužné výsledky maďarskej marxistickej historiografie, ktoré získala pri spracovávaní tejto problematiky.

Konečne treba vyzdvihnúť ešte ďalší veľký klad maďarskej marxistickej historiografie. Je to jej bojovnosť a spätosť so životom. Tieto dve jej vlastnosti spolu úzko súvisia. Maďarskí historici snažia sa veľmi intenzívne históriou bojovať za lepšiu budúcnosť maďarského ľudu. Maďarská marxistická historická veda je účinnou zbraňou proti nacionalizmu a šovinizmu. Kongres maďarských marxistických historikov veľmi preukazne potvrdil, že história je veľmi pôsobivým nástrojom vo výchove širokých mas v duchu socialistického vlastenectva a proletárskeho internacionalizmu. V boji proti šovinizmu majú neobyčajne význam práce, ktoré objasňujú medzinárodný význam ruských revolučných hnutí a Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie. V boji proti šovinizmu ukázala maďarská marxistická historiografia na spoločné historické styky maďarsko-poľské, maďarsko-rumunské a maďarsko-československé. V prácach o vzájomných historických stykoch medzi národmi sú maďarskí marxistickí historici skutočnými priekopníkmi hodnými nasledovania.

*

Najväčším prínosom kongresu maďarských historikov bolo, že sa na ňom vytvorily podmienky pre spoluprácu medzi historikmi krajín ľudových demokracií a Sovietskeho sväzu. Už hneď v prvých dňoch kongresu A. M. Pankratovová niekoľko ráz načrtla spoločné úlohy historikov SSSR a ľudových demokracií. Pankratovová dala podnety k tomu, aby sa uvažovalo o spoločnej práci na dejinách robotníckeho hnutia, na problematike medzinárodného významu prvej ruskej buržoáznodemokratickej revolúcie r. 1905 a na národnostnej problematike najmä dejín viacnárodných štátov, predovšetkým Rakúska-Uhorska a cárskeho Ruska.

Štúdium národnostnej otázky má byť spoločnou úlohou historikov ľudových demokracií a SSSR, pretože národy týchto krajín žily v minulosti zväčša v mnohonárodnostných štátoch Rakúska-uhorskej monarchie a cárskeho Ruska a národnostná problematika tvorí jednu z najvýznamnejších oblastí ich národných dejín.

Zásluhou ďalších členov, sovietskych historikov P. N. Trefjakova, J. V. Tarleho, členov ostatných zahraničných delegácií a podnetného referátu I. Zoltána Tótha o hlavných otázkach spolupráce medzi historikmi ľudovodemokratických krajín vznikly na závere kongresu cenné usnesenia, ktoré sa majú stať základom novej a bohatej spolupráce medzi historikmi krajín demokracie a mieru.

Účastníci zahraničných delegácií sa dohodli spolu s maďarskými historikmi na úzkej spolupráci vedeckého i organizačného charakteru. V oblasti

vedeckej spolupráce ide jednak o konkrétne spoločné podujatia, ktoré sa majú uskutočniť v najbližších rokoch a jednak o stanovenie najzávažnejšieho okruhu problémov, na ktorých sa má súčasne pracovať v záujme urýchleného napredovania marxistickej historickej vedy.

Konkrétnymi spoločnými úlohami, na ktorých sa majú zúčastniť i slovenskí historici, sú zborníky prác

1. k 50. výročiu prvej ruskej buržoáznodemokratickej revolúcie r. 1905 pod vedením sovietskych historikov,

2. k 10. výročiu ľudovodemokratických štátov pod vedením poľských historikov,

3. o medzinárodnom význame husitského revolučného hnutia, pod vedením čs. historikov a

4. r. 1957 k 40. výročiu Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie. Úlohou tohto zborníka bude, ukázať obrovský medzinárodný ohlas Októbrovej revolúcie. Redakciu si vzali maďarskí historici.

Za najväznejšie problémy marxistickej historiografie, na ktorých je potrebné spoločne pracovať, stanovil kongres tieto témy:

1. Vznik feudalizmu. V našich pomeroch riešenie tejto otázky znamená predovšetkým objasniť triedny charakter Veľkej Moravy, úlohou slovan-ských národov pri vzniku feudalizmu v Maďarsku a pod.

2. Dejiny oslobodeneckého boja našich národov proti tatarským, tureckým, nemeckým a habsburským utláčateľom.

3. Roľnícke hnutia v XIV.—XVIII. stor. Do okruhu tejto problematiky spadá i husitské revolučné hnutie.

4. Otázky centralizovaného štátu, vznik a vývoj mnohonárodnostnej habsburskej monarchie.

5. Vznik a vývoj kapitalizmu v krajinách „na východ od Labe“, pôvodná akumulácia, vytváranie novodobých národov. Sem spadá i boj za národné oslobodenie v XIX. stor.

6. Vznik a vývoj robotníckej triedy a robotníckeho hnutia, vývoj vzájomných vzťahov robotníckeho hnutia medzi našimi krajinami. V tejto súvislosti sa žiada široké objasnenie histórie sociálnej demokracie v Rakúsku-Uhorsku.

7. Vplyv Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie na naše krajiny v období 1917—1923. Rozpracovanie tejto témy má mať vedúce miesto v našich perspektívnych plánoch.

8. Odhaľovanie protiľudovej a šovinistickej politiky buržoázie.

9. Vznik a rozvoj ľudovodemokratického systému v našich krajinách.

Úspešné splnenie stanovených spoločných úloh možno zaistiť iba úzkym vzájomným stykom historikov ľudovodemokratických krajín a SSSR. Preto sa kongres usniesol, aby sa vybuodovala širšia a intenzívnejšia informačná služba a aby si historici našich krajín vzájomne pomáhali všade tam, kde je to potrebné. Úloha vzájomnej informácie pripadá predovšetkým historickým časopisom a preto sa navrhuje v centrálnych orgánoch vytvoriť rubriku historiografie Sovietskeho sväzu a ľudových demokracií.

Rozvojom našej práce pomôže vzájomné posudzovanie rukopisov, kon-

spektov učebníc a pod. Treba zvýšiť prekladateľskú činnosť, aby sa sprístupnily výsledky historickej vedy v SSSR a v jednotlivých ľudovodemokratických krajinách väčšiemu kruhu záujemcov.

Kongres dával podnet k intenzívnejšiemu rozvoju stykov medzi historickými ústavmi, zdôraznil potrebu usporiadania častejších diskusií o aktuálnych problémoch historickej vedy. V budúcnosti sa majú zväčšiť možnosti výskumných ciest, uskutočňovať výmeny prednášajúcich či už na jednu alebo viaceré prednášky na vysokých školách. Do tejto kategórie spolupráce treba zaradiť výmenu pracovníkov i našich ústavov, ako aj výmenu aspirantov a študentov.

K dôležitým návrhom patrí aj návrh na vybudovanie špeciálnych oddelení, ktoré by sa zaoberali históriou ostatných ľudovodemokratických krajín a SSSR. Takéto oddelenie už existuje napr. v Historickom ústave Maďarskej akadémie vied.

Prirodzene, že v duchu tejto spolupráce treba v budúcnosti uľahčiť styk s archívami, uskutočniť výmenu inventárov, katalogov a pod.

Na uľahčenie vzájomných archívnych stykov s Maďarskom čs. delegácia navrhla zriadenie odbočky Historického ústavu ČSAV v Budapešti. Historický ústav Maďarskej akadémie vied si zriadi podobnú odbočku v Bratislave.

Návrhy na spoločnú prácu historikov ľudovodemokratických štátov a Sovietskeho sväzu, ktoré odzneli na kongrese, sú začiatkom nových foriem kolektívnej práce historikov našich krajín a ich realizovanie podstatne prispeje i k ďalšiemu urýchlenému rozvoju mladej marxistickej vedy.

*

Kongres maďarských historikov dáva tiež cenné námety k otázke, ktorej sa ani česká ani slovenská historiografia doteraz nevenovala. Je to otázka československo-maďarských, resp. slovensko-maďarských vzťahov. Na kongrese odzneli dva referáty k tejto problematike, referát E. Aratóva o vzťahoch československo-maďarského robotníckeho hnutia v rokoch 1867—1890 a koreferát Gy. Spiru o účasti slovenských bansko-štiavnických baníkov na strane maďarskej revolúcie v rokoch 1848—49. Dejinám česko-maďarských vzťahov venoval celú knihu Endre Kovács.⁷

Bude úlohou českých a slovenských historikov v budúcnosti, aby sa tiež venovali problematike československo-maďarských vzťahov a aby takto bojovali proti buržoáznemu nacionalizmu u nás a upevňovali putá družby s maďarským ľudom. Pri spracovaní vzájomných vzťahov pôjde predovšetkým o to, aby sme ukázali a vyzdvihli všetko, čo nás v minulosti spájalo najmä spoločné boje proti spoločným utláčateľom.

J. R é v a i pri príležitosti uzavretia československo-maďarskej kultúrnej zmluvy r. 1951 ukázal na spoločnú úlohu československej a maďarskej historiografie, keď hovoril, že je potrebné, aby sme „pripomenuli spoločné boje maďarského ľudu a ľudu českého a slovenského a vzájomné styky v československých a maďarských dejinách, československej a maďarskej

⁷ Kovács E., Magyar — cseh történelmi kapcsolatok, Budapest 1952, str. 374

kultúry“.⁸ Nepochybne je to potrebné aj preto, aby sa tieto styky ukázali v pravdivom svetle a aby sa plasticky odhalilo, čo naše národy v minulosti rozdvajovalo a čo naopak viedlo k úzkemu a blahodarnému spojenectvu. Slovenská, česká a maďarská historiografia historické vzťahy našich národov neobyčajne skreslila. Jedom nízkeho šovinizmu a nacionalizmu otravovala vzťahy medzi ľuďom našich krajín.

Úlohou československých a maďarských historikov teraz je postaviť protiváhu šovinistickej i ostatnej buržoázno-nacionalistickej historiografii a poukázať na oné bohaté, pokrokové a revolučné tradície stykov medzi našimi národmi, ktoré sa vinú celou históriou československého a maďarského ľudu.

Stačí pozrieť sa hlbšie na dejiny našich národov a ukáže sa veľké množstvo spoločných bojových osudov, progresívnych a revolučných udalostí, v ktorých vystupuje ľud našich krajín v bratskej jednote proti spoločnému triednemu i národnému nepriateľovi. Nové skutočnosti o československo-maďarských stykoch v minulosti ukázali v záslužných prácach Kovács a Arató. Už tieto priekopnícke práce maďarských marxistických historikov svedčia o tom, že nový, svieži, marxisticko-leninským svetonázorom vyzbrojený pohľad odhaľuje bohaté plody vzájomných, živých a pre obidve strany užitočných vzťahov národov našich krajín v minulosti.

Avšak nielen táto inšpirujúca sila spoločných zápasov československého a maďarského ľudu, ale aj sama požiadavka vedeckej dôslednosti musí viesť k štúdiu našich vzájomných historických stykov. Mimoriadne veľkú príťažlivosť má tento problém s hľadiska skúmania špecifického vývoja toho-ktorého národa, jeho odlišností a spoločných znakov, vzájomné ovplyvňovanie a pod. Nie je malá úloha dokázať, čo kladného sa zrodilo zo vzájomných vzťahov medzi národmi, čo jeden národ od druhého získal, prijal a príp. ďalej rozvinul, ako vzájomné styky zveľaďovali v tej-ktorej krajine hospodárstvo a proces rozvoja kultúry, ako prispievaly historické styky k urýchleniu politického pokrokového a revolučného vývoja, ako pomáhal národ jeden druhému v boji za národnú i sociálnu slobodu.

V tomto smysle sú historické styky národov neobyčajne vážnym vedeckým problémom, ktorý treba riešiť v záujme odhalenia špecifických vývinových zvláštností — i zákonitostí z toho vyplývajúcich — v dejinách našich národov.

Tento problém je pre národy ČSR o to aktuálnejší, že stáročia žily ako porobené národy v mnohonárodnostnom rakúskom, resp. rakúsko-uhorskom štáte, že v priebehu týchto stáročí existovala složitá národnostná situácia, ktorá poznamenala podstatne vývoj českého a slovenského ľudu. Nemôže byť ďalej ľahostajná otázka, ako národy v týchto celkoch žily, aký bol ich vzájomný vzťah atď. V súvislosti s dejinami maďarského ľudu je zvlášť dôležité postavenie slovenského národa a složitý vzťah medzi maďarským a slovenským národom.

No vďaka stalinskej teórii o národnostnej otázke vidíme tento vzťah

⁸ „Pravda“, 1951, č. 186

jasne; jasne môžeme robiť deliacu čiaru medzi pokrokovými a reakčnými stykmi slovenského a maďarského národa.

Slovenský národ bol v starom Uhorsku národom porobeným, no situácia maďarského pracujúceho ľudu bola práve taká ťažká. Medzi slovenským a maďarským ľudom sa vytvárala prirodzená bojová jednota, zameraná proti spoločným domácim i cudzím vykorisťovateľom. Slovenskí poddaní boli práve tak ako maďarskí poddaní nadchnutí šľachtetnou oslobodeneckou myšlienkou v Dózsovom povstaní, postupovali spoločne s maďarskými roľníkmi v roľníckom povstaní Petra Császára, nerozlučne spolu stáli s maďarskými roľníkmi v mohutnom východoslovenskom povstaní r. 1831 i v ostatných drobných vzburách. Masy slovenských bezzemkov stály pod zástavou odboja proti Habsburgovcom a kurucká, odbojná, čisto ľudová, sociálno-oslobodzovacia tradícia je hlboko zakorenená v slovenskom ľude.

Slovenský ľud z dedín i miest niesol na svojich ramenách veľkú časť bremena protitureckého zápasu, ktorý bol najživotnejšou otázkou maďarského ľudu XVI. a XVII. stor.

I r. 1848, v ktorom slovenská buržoázia hrá takú tragickú úlohu, vidíme slovenský roľnícky ľud, slovenských baníkov na strane oslobodzovacieho boja, ktorý vedie maďarský ľud proti feudálnemu spoločenskému zriadeniu a proti Viedni. Zhrátka, vidíme, že v období feudalizmu, keď išlo o boj za sociálnu slobodu alebo proti dobyvateľom, stoja pracujúce masy spoločne. Preto na vzájomné styky pracujúceho ľudu treba klásť najväčší dôraz vo vzťahu slovenského a maďarského ľudu. Tieto vykazujú najmenej protirečení a najviac čínorodej, obom stranám prospešnej spolupráce. V týchto zápasoch stáva sa otázka, či ľud krajiny postupoval spoločne alebo izolovane, bez rozdielu národnosti, otázkou sily alebo slabosti toho hnutia, otázkou, ktorá definitívne mohla rozhodnúť o výsledku hnutia. To, pravda, nadobúda mohutný význam v období kapitalizmu, v dobe vyhrotených národnostných rozporov, najmä v takej krajine, akou bolo staré Uhorsko.

Otázka pomeru maďarského a slovenského národa pred r. 1918 je jednou zo základných otázok slovenských dejín v tomto období, najmä od konca XVIII. stor. a nemožno ju redukovať na otázku stykov. Avšak i tu možno a treba oddeliť to, či radíme výlučne do kategórie vzťahov ono konkrétne, intenzívne vzájomné ovplyvňovanie, ktoré má špecifický význam pre obe strany (strany robotníkov, spoločné organizovanie sa) spoločný boj proti utláčateľom, ale i vplyv jednostranný atď.

Nová kapitola v slovensko-maďarských vzťahoch nastáva po r. 1918 vytvorením Československej republiky. R. 1919 vznikom Maďarskej republiky rád sa rozvíjajú československo-maďarské vzťahy, ktoré patria k najkrajším a najsvetlejším stránkam histórie československo-maďarských stykov vôbec.

Maďarská republika rád našla v ČSR mohutný radostný ohlas. V radoch Maďarskej republiky rád bojovali i českí a slovenskí robotníci. Slovenská republika rád vznikla zásluhou maďarskej proletárskej revolúcie. Na československo-maďarských stykoch najlepšie vidíme, na akej základni sa vytvárajú korene priateľstva pracujúceho ľudu rôznych národov. Pri skúmaní

československo-maďarských stykov nemožno zabudnúť ani na maďarských partizánov, ktorí hrdinsky bojovali v Slovenskom národnom povstaní.

Kongres maďarských historikov treba hodnotiť — ako nám hovorí jeho priebeh, jeho zameranie a výsledky, ku ktorým sa na ňom dospelo — veľmi vysoko. Šťastnou iniciatívou maďarskí marxistickí historici ukázali novú cestu vzájomnej spolupráce medzi historikmi krajín ľudových demokracií a Sovietskeho sväzu. Maďarskí marxistickí historici ukázali príklad ako treba históriou bojovať proti nacionalizmu a šovinizmu. Kongres maďarských historikov dáva teda mnoho podnetov aj slovenskej marxistickej historickej vede, ktoré bude treba rozvádzať a realizovať.